

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ส่วนสำคัญ 4 ส่วนด้วยกันคือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดดังนี้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร

ก. ขอบเขตความหมายของหลักสูตร

ไบแชมป์ (Beauchamp 1981: 61-62) ได้กล่าวถึงขอบเขตความหมายของหลักสูตรว่าอยู่ภายใน 3 สถานะ ดังนี้คือ (1) หลักสูตรในฐานะของศาสตร์แขนงหนึ่งในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ (2) หลักสูตรในฐานะของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ และ (3) หลักสูตรในฐานะของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

คาร์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good 1973: 157) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตร ในหมวดวิชาสำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย และหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น
2. เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อทางอาชีพต่อไป
3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถาบันศึกษา

กมล สุคประเสริฐ (2516: 20) กล่าวว่า หลักสูตรมิได้หมายแต่เพียงหนังสือของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ยังมีความหมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้กับเด็ก ซึ่งรวมการสอนของครูคือนักเรียนด้วย

สมิตร คุณานุกร (2523: 2-3) กล่าวว่า หลักสูตรระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ คุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ และหลักสูตรระดับโรงเรียนหมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียนไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้นักเรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

เอกวิทย์ ฌ ถलग (2513: 3-10) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายคลุมถึงตัวหลักสูตร ประมวลการสอน โครงการสอน แบบเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมดที่มุ่งให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน

ขอบเขตความหมายของหลักสูตรที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2520: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และหมายถึงเรื่องต่อไปนี้

1. เอกสารหลักสูตร
2. กระบวนการสอนของครู
3. กระบวนการเรียนของเด็ก
4. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

สังศต อุทรานันท์ (2528: 5-9) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของศาสตร์แขนงหนึ่ง คำว่า "หลักสูตร" ในที่นี้ หมายถึง "สาขาวิชาหลักสูตร" ซึ่งเป็นศาสตร์ที่สอนในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชานี้จะต้องศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร วิธีการใช้หลักสูตร และศึกษาถึงวิธีการประเมินผลหลักสูตร

2. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ตามความหมายนี้หลักสูตรจะหมายถึงเอกสารหลักสูตร ซึ่งในเอกสารนั้นจะประกอบไปด้วยรายละเอียดของจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียน รวมทั้งการกำหนดเวลาสำหรับการเรียนการสอน หลักสูตรในความหมายนี้จะยังถึงความสำคัญของคำว่า "เอกสาร" และ "เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ" ก็เนื่องจากว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมืออันหนึ่งของสังคมที่จะใช้เป็นข้อกำหนดสำหรับอบรมบุคคลต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม ดังนั้น หลักสูตรในความหมายนี้จึงต้องเป็น "เอกสาร" เพื่อให้ปรากฏเป็นหลักฐาน และการ "เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ" นั้น เพราะมีระเบียบและขั้นตอนในการเขียน เริ่มตั้งแต่วิธีการยกร่าง และเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป เช่น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เป็นต้น

เอกสารหลักสูตรที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการตามขอบเขตความหมายของหลักสูตรในข้อนี้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ เอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

2.1 เอกสารหลักสูตร เป็นเอกสารที่กล่าวถึงสาระของหลักสูตรโดยตรง คือ จะกล่าวถึง จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง และเนื้อหาสาระที่จัดไว้ในหลักสูตรนั้น ๆ เช่น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ก็จะมีรายละเอียดของสิ่งต่อไปนี้คือ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง และรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ก็จะประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เกณฑ์ในการใช้หลักสูตร และรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในกลุ่มภาษา กลุ่มวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มการทำงานและอาชีพ และในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ก็จะประกอบด้วย จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร และรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในกลุ่มภาษา กลุ่มสังคม กลุ่มพลานามัย กลุ่มคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปกรรม และกลุ่มวิชาพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น

2.2 เอกสารประกอบหลักสูตร เป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับ รายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ตัวอย่างของเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร หรือคู่มือหลักสูตร แผนการสอนกลุ่มวิชาการต่าง ๆ คู่มือประเมินผลการเรียน เป็นต้น สำหรับแผนการสอนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น จะแบ่งแยกเนื้อหาออกเป็น เรื่องหรือหน่วยย่อย ๆ ซึ่งในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหน่วยก็จะมีรายละเอียดของความคิดรวบยอด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน และวิธีการวัดผล ถ้าหากจะเปรียบเทียบกับเอกสารประกอบหลักสูตรในสมัยก่อนแล้ว แผนการสอนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จะคล้ายคลึงกับ "ประมวลการสอน" ในสมัยก่อนนั่นเอง

3. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ความหมายของหลักสูตรในลักษณะนี้จะหมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ซึ่งได้แก่ การจัดบุคลากร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร กระบวนการประเมินผลหลักสูตร ตลอดจนผลิตผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับหลักสูตร การมองหลักสูตรในลักษณะของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรนี้ จะเน้นที่กระบวนการทำงาน และผลิตผลที่เกิดจากกระบวนการนั้น ๆ

สรุปได้ว่า ขอบเขตของหลักสูตร มีความหมายคลุมถึงตัวหลักสูตรที่ได้บันทึกไว้เป็นเอกสารหลักสูตร และมีเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ ประมวลการสอน โครงการสอน แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน และเอกสารอื่น ๆ เป็นสื่อกลางให้ผู้ใช่หลักสูตรได้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ และสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนได้สอดคล้องกับองค์ประกอบของหลักสูตร

ข. องค์ประกอบของหลักสูตร

ในการพิจารณาเกี่ยวกับหลักสูตร สาระสำคัญที่ควรกล่าวถึง คือ องค์ประกอบของหลักสูตร เพราะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบ ทาบ (Taba 1962: 424-425) ได้แบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหาวิชา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. ประเมินผล

สมิทร คุวานนกร (2523: 9) เสนอว่า หลักสูตรประกอบด้วย

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2522: 256) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรว่า องค์ประกอบเต็มรูปของหลักสูตรมีอยู่ 8 ประการ คือ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา เนื้อหารายวิชา สื่อการเรียน วิธีสอน และการประเมินผล แม้กรมวิชาการจะเสนอองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ถึง 8 ประการก็ตาม ก็จะพบว่า ส่วนของจุดหมาย หลักการ และจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา ก็คือ ส่วนของจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั่นเอง และในส่วนของโครงสร้าง เนื้อหารายวิชา ก็คือส่วนของเนื้อหาวิชาที่จะบรรจุลงในหลักสูตร และในส่วนของสื่อการเรียน วิธีสอน ก็เป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนของการประเมินผลก็คงสอดคล้องกัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่จำเป็นมีอยู่อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้าง ขอบข่ายของเนื้อหาสาระ
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่ง เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander 1974: 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิม เป็นพื้นฐานอยู่เลย ความหมายของคำว่าพัฒนาหลักสูตรจะรวมไปถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย สำหรับการนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำเอาหลักสูตรไปให้ผู้รับอันได้แก่ นักเรียนนั้น จะส่งผ่านผู้เกี่ยวข้องและผ่านระดับการปฏิบัติหลายระดับ แม็กเน็ล (McNeil 1981: 80-81) ได้ลำดับตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นถึงลำดับสุดท้ายดังนี้ (1) หลักสูตรระดับอุดมการณ์ (2) หลักสูตรระดับเอกสาร (3) หลักสูตรระดับการรับรู้ (4) หลักสูตรระดับการปฏิบัติการ และ (5) หลักสูตรระดับประสบการณ์

สังค อุทรานันท์ (2528: 259-261) ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักสูตรระดับต่าง ๆ ดังนี้

หลักสูตรระดับอุดมการณ์ (Ideal Curriculum) หมายถึง หลักสูตรในทัศนะของคณะกรรมการผู้ยกร่างหลักสูตร บุคคลกลุ่มนี้มีเจตนารมณ์ที่จะให้ผู้เรียนมีลักษณะอย่างไรก็พยายามถ่ายทอดความคิดของตนเองไปสู่หลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น อุดมการณ์ของหลักสูตรจะเป็นไปตามความมุ่งหวังหรือไม่มักจะขึ้นอยู่กับ การให้ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้เป็นประการสำคัญ

หลักสูตรระดับเอกสาร (Formal Curriculum) หมายถึง หลักสูตรที่ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการซึ่งรวมถึง เอกสารหลักสูตร คู่มือของครู ตลอดจนตำราต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่จะนำไปสอนแก่นักเรียน

หลักสูตรระดับการรับรู้ (Perceived Curriculum) หมายถึง หลักสูตรในสายตาหรือการรับรู้ของครูผู้ใช้หลักสูตร ระดับนี้ถือว่าเป็นระดับของการนำหลักสูตรไปใช้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของหลักสูตร เป็นอย่างมาก ถ้าหากครูผู้ใช้หลักสูตรมีความเข้าใจเจตนารมณ์ของหลักสูตรดี ก็ย่อมจะสามารถนำเอาอุดมการณ์ของคณะพัฒนาหลักสูตรไปสู่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง

หลักสูตรระดับปฏิบัติการ (Operational Curriculum) หมายถึง หลักสูตรที่
 ให้นำไปใช้สอนจริง ๆ ในห้องเรียน หลักสูตรระดับนี้จึงเป็นหลักสูตรซึ่งใช้ในสภาพการณ์จริง
 โดยครู ภายใต้สภาพการณ์ต่าง ๆ โดยรอบ ในขณะที่ใช้หลักสูตรนั้น

หลักสูตรระดับประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ได้รับจากหลักสูตรโดยตรง ผู้เรียน
 มีความรู้ความสามารถรับได้แค่ไหนก็ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ได้จากหลักสูตรนั้น ๆ โดยตรง
 ผู้เรียนแต่ละคนอาจจะรับรู้หลักสูตรเดียวกันที่ครูโดยครูคนเดียวกันในเวลาเดียวกันแตกต่างกัน
 ไป ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจริง ๆ จะถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางของหลักสูตร

จากลำดับขั้นของการทำงานเกี่ยวกับหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กว่าที่
 หลักสูตรซึ่ง เริ่มกำหนดจากความคิดของคณะพัฒนาหลักสูตรจะไปถึงผู้เรียนนั้น จะผ่านขั้นตอนการ
 นำไปใช้หลายขั้นตอน ผู้ถ่ายทอดในการนำเอาอุดมการณ์ของคณะพัฒนาหลักสูตรไปถึงผู้เรียนนั้น
 ก็ได้แก่ครูและจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

สมิทธ ฤฒานกร (2523: 131-132) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่ารวมถึง
 กิจกรรม 3 ประเภท คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ
 ภายในโรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุถึงเป้าหมาย และการสอนของครู โดยได้อธิบายรายละเอียด
 ของกิจกรรมทั้ง 3 ประเภท ไว้ดังนี้

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว หลักสูตรระดับชาติจะกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่สอน
 กิจกรรมประกอบการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้อย่างกว้าง ๆ มีลักษณะยืดหยุ่นได้
 เพื่อสะดวกแก่การนำไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น หรือของโรงเรียน ดังนั้น ครูจึงไม่
 สามารถที่จะนำหลักสูตรไปสอนได้ เมื่อยังไม่มีการคิดแปลง ถ้าจะกล่าวรวม ๆ แล้ว การแปลง
 หลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความหมายและการกำหนดรายละเอียดของหลักสูตร สิ่ง
 ที่ผู้นำหลักสูตรไปใช้จะต้องตีความหมายก็คือ ความมุ่งหมายของหลักสูตร... ส่วนในเรื่องการ
 กำหนดรายละเอียดนั้น ขอยกตัวอย่างดังนี้คือ หลักสูตรกำหนดเนื้อหาไว้ว่า "สภาพแวดล้อมใน
 ชุมชนหรือท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัย" ผู้นำหลักสูตรไปใช้ต้องกำหนดรายละเอียดเอาเองว่าจะให้
 นักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับเรื่องอะไรของชุมชนบ้าง เนื้อหาในตัวหลักสูตรไม่อาจกำหนดคลงไปได้

อย่างชัดเจน เพราะผู้สร้างหลักสูตรไม่อาจประมวลรายละเอียดของสภาพชุมชนทุกแห่งลงไป
หลักสูตรระดับชาติได้

การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนี้จะออกมาในรูปของ เอกสารหลักสูตรที่เรา เรียก
ทั่ว ๆ ไปว่า ประมวลการสอนหรือโครงการสอน เอกสารทั้งสองนี้จะช่วยขยายความของหลักสูตร
ให้กระจ่างมากขึ้นตามลำดับ และเมื่อครูจะลงมือทำการสอนจริงนั้น อาจต้องทำบันทึกการสอนอีก
ด้วย เพื่อให้เห็นแนวทางการสอนออกมาเป็นรายชั่วโมง แต่ในบางกรณีก็โครงการสอนมีราย-
ละเอียดพอ ครูอาจใช้โครงการสอนเป็นเอกสารนำไปสอนแต่ละครั้งได้เลย

2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร

การใช้หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยหลาย ๆ
ด้านมาเสริม ทั้งนี้เพราะการนำหลักสูตรไปปฏิบัติที่โรงเรียน ผู้บริหารควรสำรวจดู
ปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ ผู้บริหาร
ต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน และจำนวนนักเรียน ห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ต้อง
มีให้พร้อม การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอน ประมวลการสอน โครงการสอน แบบเรียน
 ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมหรือสกัดกั้นการปฏิบัติงานของครูตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

3. การสอนของครู

ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอนให้
สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่
จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น ผู้บริหารมีหน้าที่คอยให้ความรู้ ให้ความสะดวก ให้คำแนะนำ และ
ให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การสอนของครูและการเรียนของนักเรียนบังเกิดผลตามความมุ่งหมาย
ของหลักสูตร บทบาทของผู้บริหารในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น แท้ที่จริงคือ การบริหารงานด้าน
วิชาการนั่นเอง

ดิลก บุญเรืองรอด (2521: 44-51) ได้กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้
โดยแบ่งย่อยเป็น 12 ขั้นตอน คือ

1. การทำความเข้าใจหลักสูตรโดยทั่วไป ซึ่งครูจะต้องศึกษาหลักสูตรทั้งฉบับ
ไม่ใช่ศึกษาเฉพาะวิชาที่รับผิดชอบ

2. การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์ความมุ่งหมายกับเนื้อหา
3. การพิจารณากิจกรรมเพื่อสร้างบูรณาการ
4. การจัดโปรแกรมการสอน ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย งานบุคคล อุปกรณ์

อาคาร สถานที่ ผู้เรียน และเวลา

5. การจัดตารางสอน ซึ่งรวมทั้งงานที่ต้องทำเป็นกลุ่มและตารางงานสอน
6. การวางแผนการสอนส่วนบุคคล
7. การวางแผนการสอนร่วมกัน ชั้นนี้ เป็นชั้นสำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิด

ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอันจะส่งผลไปยังผู้เรียน ทำให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง

8. การศึกษาความพร้อมของผู้เรียน
9. การสอน
10. การประชุมประสานงานการสอนทุกสัปดาห์
11. การประเมินผล
12. การปรับปรุงการเรียนการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521: 184-191) ได้กล่าวถึง การวางแผนเกี่ยวกับการใช้
หลักสูตรว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย ครูใหญ่จะต้องดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ
ดังนี้ คือ การเตรียมวางแผนงานเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้
หลักสูตรใหม่ การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและ
สื่อการเรียน การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการ
เลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการ
ปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งมีรายละเอียดในหัวข้อดังกล่าว ดังนี้ คือ

1. การเตรียมวางแผนงานเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่

ครูหรือผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนา
หลักสูตร และการสอนครั้งนี้มีเป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการและ
ความสนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงไร การนำหลักสูตรมาปรับใช้นั้น ทางโรงเรียนมีความพร้อม

ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไร วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จะจัดทำได้อย่างไร และโดยวิธีใดงบประมาณ อาคารสถานที่พอเพียงหรือไม่ การเตรียมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใดจึงจะให้เข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง การนำหลักสูตรไปใช้แม้ว่าตัวหลักสูตรจะพัฒนาขึ้นมาดีเลิศเพียงใด ถ้าการใช้หลักสูตรขาดความเข้าใจและความไม่พร้อม การพัฒนาหลักสูตรไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก

2. การจัดเตรียมอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่

ควรจัดอบรมในรูปของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ครูได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาของหลักสูตร และจะนำไปปรับใช้ได้อย่างไร โดยการสร้างกำหนดการสอน ประมวลการสอน การเลือก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. การจัดครูเข้าสอน

การจัดครูเข้าสอน ควรคำนึงถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยยึดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นหลัก พยายามจัดประสบการณ์ให้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นสำคัญ

4. การจัดตารางสอน

หลักของการจัดตารางสอนจะต้องคำนึงถึงการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่า ๆ กัน ระดับความยากง่ายของการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกัน นอกจากนี้ช่วงการเรียนรู้จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน การใช้อาคารสถานที่ ห้องเรียน โรงฝึกงาน ห้องทดลอง จะต้องมีการใช้ตลอดเวลา จึงจะถือว่าการใช้อาคารสถานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน

การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู เอกสาร และสื่อการเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องจัดทำ แผนการสอนจะช่วยให้ครู เห็นแนวทางชัดเจนยิ่งขึ้นว่าจะสอนอย่างไร จะเลือกกิจกรรมและประสบการณ์อย่างใด การจัดทำสื่อการเรียนอาจจะร่วมกันทำ เป็นการประหยัดแรงงาน

และงบประมาณ ที่สำคัญที่สุด ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของ
ผู้เรียน และตรงกับความต้องการของชุมชน

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร

การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ
ในพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การใช้สื่อมวลชน เป็นเครื่องช่วยประชาสัมพันธ์
หลักสูตร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ จะช่วยได้มาก

7. การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรรโครงการกิจกรรม เสริมหลักสูตร

การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการ เรียน เป็นสิ่งสำคัญและจะต้อง
คำนึง เพราะการเรียนรู้อาจเกิดไม่ได้เกิดขึ้นอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น สภาพแวดล้อม
ภายนอกห้องเรียนก็จะเป็นส่วนให้เด็กเกิดการ เรียนรู้ได้ การบริการด้านวิชาการแก่ครูก็
เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาหลักสูตรให้ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะจัดทำ
โดยส่งไปศึกษาอบรมระยะสั้นในเรื่องที่กำลังปฏิบัติอยู่ เพื่อเสริมความเข้าใจให้มีทัศนคติอัน
กว้างขวางขึ้น การไปร่วมประชุม สัมมนา การไปศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรมาสาธิต
การส่งเสริมผู้ที่มีความชำนาญ เฉพาะด้านที่แตกต่างกัน ได้มีโอกาส แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและ
กัน เป็นต้น

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

จะต้องกระทำเป็นขั้นตอน ถ้าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกำหนดไว้อย่าง
ชัดเจน การประเมินผลเพื่อปรับปรุงก็จะทำได้ง่ายและตรงจุดว่าการปรับปรุงควร จะ เริ่มที่
จุดใดบ้าง

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนา
หลักสูตร สรุปได้ดังนี้

สังค อุทรานันท์ (2528: 41) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ เป็น
ขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ หรือไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การนำ
หลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ หลายประการ

เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการ
หลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศ และการติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น

เอกสารหลักสูตร

เอกสารหลักสูตร คือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนโดยกล่าวถึงสาระของหลักสูตร
เช่น จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง เกณฑ์ในการใช้หลักสูตร รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา
ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน และการประเมินผล นอก
จากนี้ แพรท (Pratt 1980: 152) กล่าวว่า ในการจัดทำหลักสูตรมีข้อเสนอแนะว่า ควร
เขียนหลักการและเหตุผลของหลักสูตรหลังจากที่คณะผู้จัดทำหลักสูตรได้มองเห็นภาพรวมทั้งหมด
ของหลักสูตร เป็นอย่างดีแล้ว

เอกสารหลักสูตร มี 2 ประเภท คือ

1. เอกสารหลักสูตร ซึ่งหมายถึง ตัวหลักสูตรโดยตรง เช่น หลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2524

2. เอกสารประกอบหลักสูตร หมายถึง เอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
รายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ตัวอย่าง
ของเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ คู่มือหลักสูตร คู่มือครู ประมวลการสอน โครงการสอน
แผนการสอน หนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ และแบบฝึกหัด เป็นต้น

เอกสารประกอบหลักสูตรจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการแปลงหลักสูตรไปสู่
การสอน สันต์ ธรรมบำรุง (2527: 122) กล่าวว่า หลักสูตรจะถูกแปลงออกมาในรูปเอกสาร
ประกอบหลักสูตร เช่น ประมวลการสอนและโครงการสอน ซึ่งจะช่วยขยายความและเนื้อหาของ
หลักสูตรให้กระจายมากขึ้นตามลำดับ

รายละเอียดเกี่ยวกับ เอกสารประกอบหลักสูตรแต่ละประเภทมีดังนี้

2.1 คู่มือครู (Teacher's Guide)

คู่มือครู หรือเอกสารประกอบแผนการสอน เป็นเอกสารที่ให้รายละเอียดมากขึ้น เพื่อที่จะช่วยให้ครูใช้แผนการสอนได้สะดวก ซึ่งมักจะเป็นคู่มือเฉพาะวิชา หรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่ง

คู่มือครู มี 3 แบบ คือ

- (1) คู่มือครูรายวิชา เป็นการเสนอแนะวิธีการสอนต่าง ๆ เป็นรายวิชาและระดับชั้นอย่างกว้าง ๆ เช่น คู่มือครูสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา
- (2) คู่มือครูสอนรายวิชาและรายชั้น เป็นการเสนอแนะรายละเอียดมากกว่าประมวลการสอน และเสนอแนะการสอนเป็นรายบทเรียนไว้โดยเฉพาะ เช่น คู่มือครูสอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
- (3) คู่มือครูสอนรายชั้นเรียน ยังจัดทำเป็นส่วนน้อย จัดทำขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอนรายชั้นเรียน มีครบทุกหมวดวิชา เสนอแนะการสอนไว้อย่างกว้าง ๆ หลายวิธีการ แยกกิจกรรมรายวิชาไว้เป็นตอน ๆ หรือใช้วิธีเสนอแนะวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนวิชา แล้วนำไปสู่บริวารโดยสัมพันธ์กัน วางแนวการสอนกว้าง ๆ เป็นรายเดือน รายสัปดาห์ ทั้งนี้ครูผู้สอนจะมองเห็นขอบเขตจุดประสงค์แห่งการสอน เลือกกิจกรรมและวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น แนวการสอนสำเร็จรูป ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นต้น

องค์ประกอบของการจัดทำคู่มือครู

- (1) จุดประสงค์ของวิชาและผลที่คาดว่าจะได้รับ
- (2) ขอบข่ายและธรรมชาติของ เรื่องที่จะสอน
- (3) ข้อเสนอแนะกว้าง ๆ เฉพาะเรื่อง เครื่องช่วยสอน กิจกรรมวิธีสอน การประเมินผลแต่ละบทเรียน ฯลฯ
- (4) ภาคผนวก เช่น กิจกรรมที่เสนอแนะไว้แสดงรายละเอียดแผนผัง แผนภูมิที่จะปฏิบัติตามได้
- (5) หนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบที่จะใช้ประกอบการเรียนหนังสือแบบเรียน

2.2 ประมวลการสอน (Course of Study or Syllabus)

ประมวลการสอน หมายถึง การขยายเนื้อหาวิชาของหลักสูตร และมีกิจกรรมละเอียดที่เปิดโอกาสให้ครูเลือกกิจกรรม วิธีสอนให้เหมาะสมกับเวลาที่ท้องถิ่นได้

ประมวลการสอนมีลักษณะยึดหยุ่น กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ในการใช้หลักสูตร คือ

ก. ในส่วนภูมิภาคนั้นให้เจ้าหน้าที่การศึกษาแต่ละภาค จัดทำประมวลการสอนขึ้น และให้ผู้ตรวจการกระทรวงศึกษาธิการแต่ละภาคมีอำนาจอนุมัติประมวลการสอนใด ๆ ที่จะใช้ในภาคนั้นได้ตามที่เห็นสมควร

ข. ในส่วนกลางให้กรมเจ้าสังกัดจัดทำประมวลการสอนดังกล่าว และมีอำนาจอนุมัติประมวลการสอนใดที่จะใช้ในโรงเรียนส่วนกลางได้

ข้อควรคำนึงในการจัดทำประมวลการสอน

- (1) การแบ่ง เนื้อหาวิชาให้เหมาะสมกับกาลอากาศ
 - (2) การกำหนดเนื้อหาวิชาเป็นเดือน ๆ ไป ควรตรวจดูว่า เดือนใดมีเวลาสอน มากน้อย เท่าใด
 - (3) การหาแหล่งวิชาที่จะมาช่วยในการสอนให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้
 - (4) การหาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสมแก่การสอนแต่ละเรื่อง แต่ละตอน
 - (5) การหา เครื่องมือที่จะใช้ในการวัดผลการศึกษา
- "กิจกรรมที่เสนอแนะในการ เรียนการสอน นับ เป็นจุด เค้นของประมวล การสอน"

ส่วนประกอบของประมวลการสอน

- (1) วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายเฉพาะ คือ สิ่งที่ครูมุ่งหวังว่าต้องการให้นักเรียนได้อะไรขึ้นมาจากบทเรียนนั้น ๆ วัตถุประสงค์ของบทเรียนทำได้โดยการที่ความต้องการของหลักสูตรว่ามุ่งประโยชน์ทางใด จะทำอย่างไร จะเกิดประโยชน์กับเด็กได้เท่าไร

เนื่องจากความมุ่งหมายของหลักสูตรกล่าว เป็นหลักการกว้าง ๆ จึงจำเป็นต้องตีความเป็นภาษา
ง่าย ๆ และให้แนวทางปฏิบัติได้ เพื่อให้ครูเข้าใจวิธีการที่จะนำไปสอนให้ได้ผลดีตามเป้าหมาย
ได้อย่างแท้จริง

(2) หัวข้อเรื่อง ควรระบุหัวข้อใหญ่ ๆ ไว้เพื่อให้ผู้ใช้สำรวจได้ว่า
วิชานั้น ๆ มีโครงร่างอะไร และกินความไปถึงเรื่องอะไรบ้าง จากนั้นควรระบุนายการของ
เรื่อง เพื่อให้ครูทราบขอบข่ายที่จะต้องสอน

(3) กิจกรรม เสนอแนะการเรียนการสอน เป็นส่วนสำคัญมากของ
ประมวลการสอน ลักษณะของกิจกรรมควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด และพยายามให้
เรียนด้วยการกระทำด้วยของจริงด้วยวิธีต่าง ๆ

กิจกรรมการสอนต้องจัดให้เหมาะสมกับขั้นของการสอน ซึ่งแบ่ง
ลักษณะใหญ่ ๆ เป็น 4 ชั้น

ก. กิจกรรมนำสู่บทเรียน ใช้กระตุ้นความสนใจให้เด็กเกิด
ความกระหายใคร่รู้ และความปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับบทเรียน ช่วยให้ครูชักจูงนักเรียนไปสู่
การเรียนรู้ขั้นต่อไป

ข. กิจกรรมขั้นสอน เป็นการจัดประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการ
เรียนรู้ตามขอบข่ายของเนื้อเรื่อง โดยมุ่งให้เกิดผลดีตามที่ตั้งความมุ่งหมายไว้ในหัวข้อที่ (1)

ค. กิจกรรมสรุปและสำรวจความเข้าใจ ครูจำเป็นต้องสรุป
และสำรวจความเข้าใจเมื่อจบกิจกรรมขั้นสอนแล้วทุกครั้ง จึงจะถือว่าเป็นการสอนที่สมบูรณ์

ง. กิจกรรมเสริมการเรียน ควรมีลักษณะที่มุ่งเน้นการนำการ
เรียนรู้ไปใช้จริง มุ่งฝึกทักษะ และพฤติกรรมที่มุ่งหวังไว้

(4) อุปกรณ์การสอน ควรแจ้งรายการอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบ
การเรียนการสอนบทเรียนนั้น ๆ อุปกรณ์แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

ก. จำพวกเครื่องมือ เครื่องใช้สำเร็จรูป เช่น เครื่องมือ
ทดลอง วิทยาศาสตร์, เครื่องฉายภาพนิ่ง เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

ข. จำพวกวัสดุสิ่งของ เช่น บัตรคำ แถบประโยค ภาพของ
จริง ของจำลอง แผนที่ ลูกโลก เป็นต้น

ค. จำพวกหนังสือและเอกสาร ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้ฝึกเด็ก ฝึกวิธีการศึกษาหาความรู้ รู้จักสรุปใจความ ตีความ เรื่องที่อ่าน รวมทั้งบันทึกความเข้าใจและการทำรายงาน ตลอดจนฝึกการแสดงความคิดอย่างมีเหตุผล

(5) การวัดและการประเมินผล การวัดความก้าวหน้า ความงอกงามในด้านต่าง ๆ ของเด็กต้องกระทำหลาย ๆ วิธี และใช้เครื่องมือหลาย ๆ อย่าง กล่าวคือ

ก. ใช้แบบทดสอบ ได้แก่ ข้อสอบมาตรฐาน หรือแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น เพื่อความรู้ความเข้าใจ และการรู้จักนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา

ข. ครูพิจารณาจากผลงานที่ครูให้เด็กทำ เช่น ให้ทำสมุดภาพ ค้นคว้าทำรายงาน สรุปการทดลอง แต่งบทละคร เป็นต้น

ค. ครูสังเกตพฤติกรรม การแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย วิธีการที่เด็กนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา ความมีเหตุผล ทักษะคิด และความชื่นชมของเด็กกว่าเดิมอย่างไร มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้นหรือไม่ หลังการเรียนการสอน

(6) รายชื่อหนังสือประกอบการสอน นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของประมวลการสอน เขียนรายชื่อหนังสือ แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ และหนังสือซึ่งเกี่ยวกับเรื่องที่สอนหลาย ๆ เล่ม ในรูปแบบของบรรณานุกรม จะใช้เป็นประโยชน์คือโรงเรียนและครูที่จะจัดหาหนังสือนั้น ๆ ไว้ใช้ในรายการหนังสือ ควรจัดแยกประเภทหนังสือสำหรับครู และสำหรับนักเรียนไว้ด้วย

(7) หมายเหตุ ผู้สอนควรบันทึกข้อสังเกต ปัญหา หรืออุปสรรคที่พบ พร้อมทั้งข้อแก้ไขและข้อเสนอแนะ สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงประมวลการสอนต่อไป

2.3 โครงการสอน (Teaching Plans)

ความหมายของโครงการสอน อาจอธิบายได้ดังนี้

(1) โครงการสอน คือ เอกสารใช้ประกอบการสอนวิชาต่าง ๆ โดยจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็นรายการหัวข้อย่อย ๆ พอดีที่จะสอนได้ในชั่วโมงหนึ่ง ๆ ทั้งนี้ต้องพิจารณา

ให้อยู่ในขอบเขตของหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำขึ้น

(2) โครงการสอน คือ การจัดแบ่งเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ต้องสอนให้เหมาะสมพอดีกับเวลาปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติการสอนได้ผลสมความมุ่งหมาย ได้แก่ เวลาที่จะใช้สอน ฤดูกาล หรือระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะสอนเรื่องนั้น ๆ มุ่งให้สอนได้จบทันระยะเวลาแห่งปีการศึกษา อาจจัดเวลาไว้เพื่อการทบทวนและเว้นช่วงเวลาไว้สำหรับการวัดผลด้วย

รูปแบบของโครงการสอน

ส่วนที่ 1 เป็นโครงการระยะยาว บอกหัวเรื่องที่จะสอน โดยกำหนดเวลาเป็นสัปดาห์หรือชั่วโมง และมีชื่อหมาย เหตุอยู่ทางขวามือ

ส่วนที่ 2 ควรมีลักษณะที่ขยายรายละเอียดของโครงการส่วนที่ 1 ออกเป็นส่วนย่อยที่จะสอนในชั่วโมงหนึ่ง ๆ โดยทำในรูปคู่มือครู หรือทำเป็นหน่วยการสอน ซึ่งครูจะนำไปใช้ประจำวันได้สะดวกยิ่งขึ้น

รูปแบบที่กล่าวมานี้ เป็นการรวมโครงการสอนและประมวลการสอนไว้ในเล่มเดียวกัน ช่วยให้สะดวกและประหยัดไม่ต้องใช้เอกสารหลายเล่ม ขนาดเอกสารชนิดนี้ควรกระทำครั้งเหมาะสม

ประโยชน์ของโครงการสอน

(1) ใช้เป็นแนวทางการสอน เป็นประโยชน์กับครูใหม่ ครูประจำชั้น ครูที่สอนชั้นเดียวกันหลายห้อง และครูที่สอนแทนครูที่ขาดการสอน

(2) ช่วยให้ครูสอนตรงตามหลักสูตรได้ตามกำหนดเวลา โดยไม่ต้องสอนเร็วหรือช้าเกินไป และมีการย้ำซ้ำทวนเป็นระยะ กับกะเวลาไว้ทดสอบเป็นตอน ๆ เช่นกัน

2.4 แผนการสอน (Lesson Plan)

แผนการสอน หมายถึง เอกสารที่ให้รายละเอียดในการสอนตามหลักสูตร แก่ครู มีลักษณะคล้ายประมวลการสอน โครงการสอน และบันทึกการสอนรวมกัน ครูสามารถ ใช้เป็นแนวทางในการสอนได้ เพราะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ความคิดรวบยอด เนื้อหา กิจกรรมการเรียน สื่อการเรียน (วิธีสอนและอุปกรณ์) การวัดผลของแต่ละเรื่อง ที่สอน และบอกจำนวนคาบ เวลาที่ใช้สอนด้วย

แผนการสอนจึง เป็น เอกสารหลักสูตรที่สำคัญที่สุดสำหรับครูที่จะสอน เพื่อให้บรรลุผลตามหลักสูตร เพราะแผนการสอนจะบอกถึงสิ่งที่จะต้องสอน กระบวนการสอน และกำหนด เวลาไว้ อย่าง ครบถ้วน ในการจัดทำแผนการสอนจะต้องนำหลักสูตรมาขยาย ให้มีรายละเอียดมากขึ้นและแบ่ง เป็นตอน ๆ หรือ เป็นเรื่อง ๆ แผนการสอนนี้สามารถที่จะนำไปปรับ ขยาย เพิ่ม ลด ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นโดยใช้บุคลากรในท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วยกันจัดทำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้

ลักษณะของแผนการสอนนั้น มีรูปแบบซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

(1) เลขที่ของแผนการสอน เป็นลำดับที่ของแผนการสอนในวิชานั้น ๆ หรือกลุ่มวิชานั้น ๆ

(2) ชื่อแผนการสอน เป็นชื่อหัวเรื่องที่จะสอน

(3) คาบเวลาที่ใช้สอน เป็นการกำหนดว่าใช้เวลาสอนเป็นกี่คาบหรือ กี่ชั่วโมง

(4) ความคิดรวบยอด เป็นหลักหรือจุดสำคัญของเรื่องที่สอน

(5) จุดประสงค์ ส่วนใหญ่เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอน

เรื่องนั้น

(6) เนื้อหา เป็นรายละเอียดของเนื้อเรื่องที่จะสอน

(7) กิจกรรมการเรียน เป็นการบอกแนวทางการกระทำของนักเรียน ว่านักเรียนจะทำเรื่องอะไรบ้างในการเรียนเรื่องนั้น ๆ

(8) สื่อการเรียน เป็นรายการที่ระบุถึงอุปกรณ์ วัสดุ ที่ใช้ในการสอน รวมทั้งวิธีการสอนของครูด้วย

(๑) การประเมินผล เป็นการประเมินผลการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

แผนการสอนนั้นจะให้รายละเอียดมากกว่าบันทึกการสอน ในหัวข้อ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ความคิดรวบยอดและหลักการ กิจกรรมการเรียนการสอน และ สื่อการสอน

2.5 หนังสือที่ใช้ในโรงเรียน

สำหรับประเภทของหนังสือที่ใช้ในโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการได้วางแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการใช้และการควบคุมการใช้หนังสือสำหรับนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งแนบท้ายคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก/419/2522 ดังนี้

ก. ประเภทของหนังสือที่ใช้ในโรงเรียน

หนังสือที่ใช้ในโรงเรียน จำแนกประเภทตามลักษณะของหนังสือได้ดังต่อไปนี้

(1) หนังสือเรียน คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนมีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มเป็นแผ่น หรือเป็นชุด ก็ได้ อนึ่ง หนังสือเรียนอาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันดังนี้ หนังสือเรียนแบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสืออ่าน หนังสือประกอบการเรียน

(2) หนังสือเสริมประสบการณ์ คือหนังสือที่กระทรวงอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ แต่มิได้กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสือประเภทนี้โรงเรียนควรจัดหาไว้บริการครูและนักเรียนในโรงเรียนได้โดยคำนึงถึงประโยชน์ในแง่ของ

- การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
- ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความซาบซึ้งในคุณค่าของภาษา
- การเสริมสร้างทักษะ และนิสัยรักการอ่าน
- การเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ตาม

หลักสูตรให้กว้างขวางขึ้นสำหรับหนังสือเสริมประสบการณ์ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้จัดทำหรือกำหนดขึ้นโดยจำแนกประเภทดังนี้

ก) หนังสืออ่านนอกเวลา คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่ากิจกรรมการเรียนเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนตามหลักสูตร

ข) หนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตรสำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล หนังสือประเภทนี้เคยเรียกว่าหนังสืออ่านประกอบ

ค) หนังสืออุเทศ หรือหนังสืออ้างอิง คือ หนังสือสำหรับใช้ค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียน การเรียบเรียงหนังสือประเภทนี้เป็นเชิงวิชาการ

ง) หนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและนิสัยรักการอ่านมากยิ่งขึ้น อาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ ที่มีลักษณะไม่ซ้ำค่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์

(๓) แบบฝึกหัด คือ สื่อการเรียนสำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะ และความแตกฉานในบทเรียน แบบฝึกหัดที่ใช้ในโรงเรียนได้นั้น กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้กำหนด

ข. การใช้หนังสือในโรงเรียน

หนังสือที่กล่าวมาในข้อ ก นั้น อาจจำแนกตามวิธีได้ดังนี้

(1) หนังสือบังคับใช้ ได้แก่ หนังสือเรียนตามข้อ (1) และแบบฝึกหัดเฉพาะที่ระบุไว้ในคำสั่ง/ประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการกำหนดหนังสือเรียนแต่ละปีการศึกษาว่าเป็นหนังสือบังคับใช้เท่านั้น เช่น แบบฝึกหัดเขียนอักษรไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ ป.1 เล่ม 1

หนังสือประเภทนี้ โรงเรียนสั่งให้นักเรียนทุกคนจัดหามาไว้ใช้ประจำตัวได้

(2) หนังสือไม่บังคับใช้ หมายถึง หนังสือที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนและครู แต่ไม่จำเป็นต้องให้นักเรียนมีไว้ใช้ประจำตัว หนังสือประเภทนี้ได้แก่

ก. หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ โดยระบุว่าว่าเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออุเทศ แบบฝึกหัด ฯลฯ

ข. หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการมิได้อนุญาต แต่มีลักษณะที่จะเป็นหนังสือชนิดที่กล่าวมาในข้อ ก. ได้ หรือ เป็นหนังสือที่คุณภาพเหมาะสม

หนังสือประเภทไม่บังคับใช้เหล่านี้ โรงเรียนจะบังคับให้นักเรียนซื้อไม่ได้ ควรจัดหาไว้ในห้องสมุด มุมหนังสือตามห้องเรียน ฯลฯ เพื่อบริการทั้งครูผู้สอนและนักเรียน การคัดเลือกหนังสือประเภทนี้ ถ้า เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตแล้ว ก็จัดหามาได้เลย แต่ถ้ากระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้อนุญาตก็ให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าสถานศึกษาว่าสมควรจะให้นำมาใช้ในโรงเรียนได้หรือไม่

เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร เป็นส่วนประกอบที่สำคัญและจำเป็นในกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ สมาน บุญสัน (2524: 136) กล่าวว่า ในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนนั้นจำเป็นต้องมีเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรอย่างเพียงพอ จากรายงานการสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรของกลุ่มประเทศในเอเชีย ซึ่งประกอบด้วย ประเทศอินโดนีเซีย อิหร่าน ศรีลังกา และปากีสถาน ณ ประเทศปากีสถาน ระหว่างวันที่ 1-10 พฤศจิกายน 2518 (UNESCO 1976: 28-34) ได้กล่าวถึงปัญหาในการใช้หลักสูตรในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับเอกสารหลักสูตรคือ ศูนย์พัฒนาหลักสูตรไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งเป็นปัญหาที่ประเทศต่าง ๆ ประสบคือ ศูนย์พัฒนาหลักสูตรที่ตั้งขึ้นแต่เดิมมักเป็นหน่วยงานเล็ก ๆ ที่ไม่ได้รับการเหลียวแลช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นทางด้านงบประมาณ หรือบุคลากรจากผู้บริหารระดับสูง จึงทำให้หน่วยงานนี้ปฏิบัติงานไม่ได้เต็มที่ ประกอบกับศูนย์พัฒนาหลักสูตรเองไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ขอบเขตของความรับผิดชอบของตนดีพอ จึงขาดการประสานงานที่ดีในการนำหลักสูตรไปใช้ นอกจากนี้ยังมีรายงานการสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรของกลุ่มประเทศในเอเชีย ซึ่งได้แก่ ประเทศอัฟกานิสถาน บังคลาเทศ อินเดีย

อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา ณ ประเทศเกาหลี ระหว่างวันที่ 1-30 ตุลาคม 2519 (UNESCO 1978: 66) ได้กล่าวถึงปัญหาการใช้หลักสูตรซึ่งรวมถึงปัญหาสภาพการใช้ เอกสารหลักสูตรด้วย ดังนี้

1. ขาดการประสานงานที่กระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตร ไปใช้
2. ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและ ขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรของครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. การอบรมครูเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากระยะเวลาใน การอบรมจำกัด ขาดงบประมาณและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องขาดความรับผิดชอบ
4. ประเทศต่าง ๆ ประสบปัญหาขาดแคลนเอกสารหลักสูตร เนื่องจากขาด งบประมาณและการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก นอกจากนี้บางประเทศยังประสบปัญหาต่าง ๆ ดังเช่น ครูไม่ใช้เอกสารหลักสูตรประกอบการสอน ตำราเรียนไม่ทันสมัย ขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบ ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นต้น
5. ในบางประเทศจะประสบปัญหาเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาหลักสูตร คือ ทางศูนย์ขาดการ วางแผนที่ดีในการนำหลักสูตรไปใช้

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้ เอกสารหลักสูตรและ เอกสาร ประกอบหลักสูตรมีสภาพเป็นอย่างไร ยังไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานใดได้รายงานและรวบรวมไว้ ในขณะที่ข้อมูลค่านี้นี้มีความสำคัญและจำเป็นในการแก้ปัญหา เพื่อให้กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ ประสบความสำเร็จตาม เป้าหมาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการการนำหลักสูตรประถมศึกษาไปใช้ในโรงเรียน โดยศึกษาสภาพการใช้ เอกสารหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรของครู ซึ่งมีงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องและปรากฏผลการวิจัยที่น่าสนใจดังนี้

การวิเคราะห์ เนื้อหาหลักสูตร

ปิยะวดี คงกำเนิด (2525: 138-145) ศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหลักสูตร แบบเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม พบว่าเนื้อหาในหลักสูตรและหนังสืออ่านเพิ่มเติมส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยามากที่สุด และมีเนื้อหาเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการศึกษาน้อยที่สุด สำหรับเนื้อหาในบทเรียนนั้น พบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับประชากรน้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม เนื้อหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในหลักสูตร แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบส่วนใหญ่สอดคล้องกับการพัฒนาการทางความคิดของเด็ก และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ปัญหาในการใช้หลักสูตร

วิล ไบ์เสวีวงศ์ (2522: 105-111) ศึกษาเรื่องปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 พบว่าปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักตัดสินใจ ความสามารถทางการสอนและฝึกปฏิบัติของครูในเรื่องงานบ้าน การแบ่งกลุ่มทำงาน การอภิปราย การค้นคว้าและรายงาน การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การแก้ปัญหา การสนทนา การเล่าเรื่อง การร้องเพลงและการเล่นเกมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนไปใช้ในชั้นเรียน ครูชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหามาก และเสนอแนะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรและวัสดุหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนสำหรับครู ให้ครูได้รับอย่างครบถ้วนและทันตาม เวลา

ยุพา ประถมภัก (2525: 118-123) ศึกษาปัญหาอุปสรรคและความต้องการความช่วยเหลือของครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 พบว่าปัญหาค้นหาการบริหาร คือในการพิจารณาความดีความชอบ ผู้บริหารไม่พิจารณาผลงานด้านการเรียนการสอน ปัญหาด้านการเรียนการสอนคือครูไม่สามารถปฏิบัติตามแผนการสอนได้ครบถ้วน เนื่องจากเวลาไม่พอ กิจกรรมที่เสนอแนะไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ครูไม่ถนัดสอนวิชาเฉพาะ การให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานยังไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำและใช้อุปกรณ์การสอนคือขาดงบประมาณ ไม่มีเวลา และไม่มีความสามารถจะทำอุปกรณ์ได้ ปัญหาด้านการวัดผลคือขาดเครื่องมือที่จะใช้วัดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

พฤติกรรมด้านการเรียนการสอนและการประเมินผล

ไพบูลย์ แจ่มพงษ์ (2528: 110-115) ศึกษาพฤติกรรมของครูตามแนวหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ.2521 ซึ่งมุ่งให้ครูเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน โดยให้ยี่คนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งให้ผู้เรียนได้คิดปฏิบัติ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง พบว่า ครูร้อยละ 65 รับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม ที่พึงประสงค์ตามแนวทางหลักสูตรใหม่ได้ถูกต้อง และครูเกือบทั้งหมดมีเจตคติเชิง เห็นด้วยกับ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านการสอน ดังกล่าว อย่างไรก็ตามครูส่วนใหญ่ยังไม่มีพฤติกรรมใน การปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร โดยครูส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 90 ยังคงมี พฤติกรรมการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางอยู่

สำหรับพฤติกรรมของครูด้านการประเมินผลตามแนวหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 นั้น สมปอง ภูวราจตุร (2525: 121-128) พบว่า ครูเห็นด้วยกับระเบียบการประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา แต่การปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวครูยังปฏิบัติในระดับน้อย ทั้งนี้เพราะครูมีความ เข้าใจวิธีการประเมินผลในระดับพอใช้ ครูมีปัญหาระดับมากในการสร้าง เครื่องมือวัดผล และการสอนซ่อม เสริม แต่กลับได้รับบริการที่เกี่ยวกับการประเมินผลในระดับน้อย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาในการใช้หลักสูตรซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาการใช้หลักสูตร คือครูไม่สามารถปฏิบัติตามแผนการสอนได้ครบถ้วน เนื่องจากเวลาไม่พอ กิจกรรมที่เสนอแนะไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ครูไม่ถนัดสอนวิชา เฉพาะ การให้คำแนะนำยังไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาทำอุปกรณ์ ขาดงบประมาณและความสามารถ
2. พฤติกรรมด้านการเรียนการสอน ครูส่วนมากยังไม่มีความสอดคล้องกับ แนวทางของหลักสูตร คือครูยังคงใช้พฤติกรรมการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง
3. การประเมินผลตามแนวหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ครูเห็นด้วยกับ ระเบียบการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร แต่ปฏิบัติได้น้อย ครูมีปัญหามากในการสร้าง เครื่องมือวัดผล